

УДК 343.5

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-114-120

Ассоль ШУЛЬЖЕНКО[®]
доктор філософії (право)
(Сумський національний аграрний
університет, м. Суми, Україна)

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Здійснено аналіз основних проблем, пов'язаних із розслідуванням згвалтувань на деокупованих територіях України. Наразі існує велика кількість суб'єктів розслідування, серед яких відсутній розподіл повноважень і узгодженість дій. Також однією з проблем, на яку автор звернув увагу, є специфічний спосіб доказування, що порівнюється із розслідуванням злочинів минулих років. Особливістю розслідування згвалтувань на деокупованих територіях є перевага непрямих доказів, що обумовлюється відсутністю слідової картини. Пропонується використовувати закордонний досвід, а також запровадити проведення антропологічної експертизи як комплексної експертизи, доповнюючої ДНК-дослідження.

Ключові слова: деокуповані території, доказ, доказування, згвалтування, слідова картина, сторона обвинувачення, судові експертизи.

Постановка проблеми. Кількість повідомлень про згвалтування, вчинених російськими військовими, зростає у процесі визволення окупованих українських територій. У зв'язку з цим, під час періоду воєнного стану постає проблема, пов'язана зі специфікою розслідування таких згвалтувань: складність встановлення винної особи і її місцезнаходження, відсутність слідової картини, множинність суб'єктів, задіяних у процесі виявлення, фіксації і розслідування згвалтувань, окрім класичних проблем, пов'язаних зі згвалтуваннями: високої латентності, наявності перешкод у встановленні обставин згвалтування, відсутність свідків. Особливі умови військового періоду потребують перегляду методик розслідування деяких категорій злочинів, серед яких одне з основних місць займають злочини проти статевої свободи і недоторканості.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Останні основні наукові публікації, метою яких стали проблеми, пов'язані із методикою розслідування згвалтувань, належать таким вченим, як О. Дудоров, В. Лисиченко, Д. Мошонська, Г. Нікітіна-Дудікова, Н. Веам, Н. Симоненко, Є. Хижняк та ін. Але, незважаючи на численні наукові праці, проблема доказування під час розслідування згвалтувань у період воєнного стану на деокупованих територіях залишається не розв'язаною і потребує уваги наукової спільноти.

Метою статті є опис і узагальнення проблем, пов'язаних із розслідуванням згвалтувань на деокупованих територіях у період воєнного стану. Увага наукової спільноти до цих проблем має на меті вдосконалення методики розслідування згвалтувань із урахуванням складнощів даного часового періоду, яким є період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Інформацію про наслідки насильства російських військових, пов'язана із згвалтуванням жінок, чоловіків, малолітніх, неповнолітніх і літніх осіб зареєстровано по всій деокупованій території України, повідомлення про непоодинокі випадки згвалтувань продовжують надходити до правоохоронних органів з територій Херсонської та Запорізької областей. Відмінність статевих злочинів у період воєнного стану від аналогічних протиправних дій мирного періоду полягає не лише у відмінності мотивації, що пов'язується з військовою стратегією залякування мирного населення України, а й відмічається масовість таких явищ, їх тривалість, направленість на малолітніх і неповнолітніх, а також у тому, що частина випадків після завданого

© А. Шулженко, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1272-9638>

assol.shulzhenko@ukr.net

насильства закінчується вбивством потерпілих. Відповідно до Матеріалів Доповіді Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні, мають місце непоодинокі випадки зґвалтувань серед різних вікових груп потерпілих, щодо яких надходить інформація саме з деокупованих територій України.

Характер зґвалтувань носить переважно груповий характер, характеризується повторюваністю, супроводжується використанням вогнепальної зброї у якості предмету залякування, а також супроводжується погрозами фізичної розправи як стосовно безпосередньо потерпілих, так і їх рідних, близьким, членів їх сім'ї. Частина потерпілих зазнає повторних зґвалтувань, через утримання в ізольованих приміщеннях, що містить ознаки насильницького протиправного утримання – ознаки злочинів проти честі і гідності. Вчиняються зґвалтування в окремих випадках під впливом хімічних речовин: алкоголю, наркотичних речовин, а також медичних препаратів [1].

Слід відзначити кілька груп суб'єктів, які здійснюють розслідування зґвалтувань на деокупованих територіях. Основна проблема, що виникає у зв'язку з цим – це відсутність централізованого органу між групами, відсутність нормативної бази щодо розмежування повноважень кожної з груп, відсутність системи взаємодії між групами суб'єктів розслідування і змішана юрисдикція, тобто зґвалтування розслідуються як прояв порушення і вітчизняного, і міжнародного законодавства.

Віднесеність зґвалтувань об'єктивного прояву злочину, що знайшов відображення в КК України (порушення законів та звичаїв війни), а також одночасно до кількох міжнародних злочинів, відповідальність за які настає відповідно Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду ускладнює питання визначення суб'єктів, що мають здійснювати розслідування за виявленими фактами: це українські чи міжнародні правоохоронні органи. Зґвалтування не є міжнародним злочином, але виступає складовою частиною геноциду, агресії, злочинів проти людяності. Серед зафіксованих в Україні випадків, окрім зґвалтувань, також мають місце місце генітальні обрізання, кастрування, що не кваліфікуються як статеві злочини, а як злочини проти життя і здоров'я особи, які тягнуть за собою тяжкі тілесні ушкодження і невірний вплив на репродуктивну функцію.

Фіксацією злочинів, пов'язаних із статевим насильством займаються правоохоронні органи, слідчі групи Міжнародного кримінального суду, а також співробітники новоствореної Тимчасової слідчої комісії у Верховній Раді з питань розслідування фактів сексуального насильства внаслідок збройної агресії РФ проти України [1].

Тимчасова слідча комісія, утворена Постановою Верховної Ради України № 2602-ІХ від 20.09.2022 і з моменту утворення передбачено рік її дії. Завданнями комісії є розслідування фактів сексуального насильства та ініціювання притягнення винних осіб до відповідальності, міжнародний розшук та співробітництво за принципом універсальної юрисдикції [2]. До складу комісії включено 11 депутатів (жіночої статі) від різних політичних партій.

У складі спеціальних тимчасових слідчих комісій (далі – ТСК), відповідно законодавству, окрім народних депутатів, спеціальні прокурори, спеціальні слідчі, завданням яких є проведення розслідувань, тимчасова ж слідча комісія утворюється лише з депутатів. На засіданнях слідчих комісій, відповідно законодавству, вирішується питання про залучення співробітників правоохоронних органів та інших фахівців, отримання свідчень у вигляді пояснень запрошених осіб, службові відрядження, вилучення доказів. Стаття 12 в п. 5 передбачає отримання показань чи пояснень від осіб щодо обставин, що розслідуються [3]. Також законом передбачено призначення експертиз та запрошення на засідання слідчих комісій експертів.

На сьогодні ТСК розробляє проект закону про правовий статус постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з військовим вторгненням росії в Україну. Проект передбачає можливість подання електронної заяви про пережите насильство, що обмежує доступ сторонніх осіб до подібних фактів, а також передбачає вирішення питань компенсації, психологічної допомоги, реабілітації потерпілих. Допомога постраждалим від сексуального насильства на деокупованих територіях України на постійній основі надається Службами у справах дітей та сім'ї та Центрами соціальних служб.

Розслідування безпосередньо здійснюється такими суб'єктами, як спеціальні слідчі, основною вимогою до яких є десятирічний досвід роботи на посаді слідчого

правоохоронних органів. Аналогічні вимоги (стаж роботи на посаді прокурора) висуваються і до спеціального прокурора. Серед іноземних суб'єктів слід назвати слідчі групи Міжнародного Кримінального Суду, Незалежну міжнародну комісію з розслідування порушень в Україні, правозахисні організації, серед яких Human Rights Watch, Асоціація жінок-юристок «ЮрФем».

Виходячи з наведених даних, існує кілька суб'єктів, функцією яких є фіксація, збір доказів і проведення розслідування статевих злочинів на деокупованих територіях, що ускладнює розмежування їх функцій, що не має законодавчо чіткого визначення розподілу прав та обов'язків таких суб'єктів між собою, що призводить не тільки до витоку інформації, повторних дій щодо потерпілих і свідків, а й зайвого травмування останніх через переживання пережитих подій. Тому вважаємо це однією із суттєвих проблем, пов'язаних із розслідуванням злочинів даної категорії, що потребує законодавчого регулювання, а не умовної віднесеності дій, пов'язаних із статевим насильством до категорій міжнародних злочинів чи злочинів, передбачених КК України. Відсутній єдиний централізований орган, у функціях якого є як міжнародне співробітництво, так і накопичення зведених даних вказаної категорії кримінальних правопорушень. ТСК не може виступати в якості такого органу, тому що її керівний склад не представлений фахівцями в галузі правоохоронної діяльності, не є спеціалістами з розслідування зґвалтувань. Представники політичних партій не компетентні в цих галузях, тому таке керівництво, на нашу думку, здійснюватись не може. Єдиним таким органом може виступати управління при офісі Генерального прокурора України, Службі Безпеки або при Національній поліції, тому що саме ці органи здатні забезпечити кваліфіковане розслідування і здійснювати контроль.

Зокрема, проблемою розслідування статевих злочинів на деокупованих територіях є виявлення і фіксація доказів вчинених кримінальних правопорушень, пов'язаних із зґвалтуваннями. Основними елементами характеристики зґвалтувань є: спосіб вчинення; місце вчинення; слідова картина; особа злочинця; мотив [4, с.76].

Спосіб вчинення пов'язаний із об'єктивними умовами, місцем вчинення, а також із характеристикою суб'єкта зґвалтування: під час окупації це переважно особи жіночої статі, в окремих випадках – неповнолітні або особи похилого віку, що свідчить про використання безпорадного стану потерпілої особи (малолітність, інвалідність, вік після 80 років). Спосіб зґвалтування також пов'язується із застосуванням фізичного і психічного впливу, жорстокого поводження, утримання в окремих приміщеннях або за місцем проживання потерпілої особи. Фізичний вплив здійснюється через спричинення фізичного болю, легких, середньої тяжкості тілесних ушкоджень, травмування тупими предметами, якими можуть бути частини зброї, спричинення ударів руками і носками ніг. Психічний вплив полягає через загрозу завдання шкоди рідним чи близьким потерпілої особи, заподіяння смерті через застосування вогнепальної зброї. У новинах описано випадки обману чи зловживання довірою (обіцянки одружитися, забрати потерпілу до себе, перевезти у росію, до безпечного місця, подалі від війни), але вони не містять складу зґвалтування.

За взаємовідносинами, що складаються перед вчиненням зґвалтування між гвалтівником і потерпілою особою, адже це незнайомі між собою особи.

Місцем вчинення зґвалтувань переважно є місця проживання потерпілих біля місць тимчасової дислокації російських військ. Також такими місцями є місця примусового протиправного утримання: підвали, офісні приміщення, квартири, приватні будинки. Такими місцями можуть бути місця організації пунктів чи місць фільтрації.

Слідова картина зґвалтування представлена на тілі й одязі потерпілої особи, на тілі й одязі гвалтівника, а також на місці вчинення злочину. Г. Нікітіна-Дуднікова зазначає, що серед таких слідів сліди-відображення (рук, ніг, зубів, губ, нігтів), сліди-речовини (крові, поту, жиропоту, сперми, слини, букального епітелію), і запахові сліди [5, с. 177].

Н. Симоненко під слідовою картиною розуміє сукупність п'яти складових: ідеальні сліди (показання потерпілих, свідків, підозрюваного), матеріальні сліди (тілесні ушкодження, продукти виділення, пошкодження одягу, речові докази), знаряддя вчинення злочину (зброя, сексуальні збудники, кайданки, мотузки), засоби сприяння зґвалтуванню (медичні засоби, психотропні речовини, наркотичні засоби, алкогольні напої) [6, с. 56-57].

Наявність слідової картини дозволяє зафіксувати і вилучити належні докази, але

виявлення зґвалтувань на деокупованій території передбачає певний проміжок часу між скоєним злочином і заявленням про нього, порушенням кримінального провадження. З одного боку, зґвалтування на деокупованих територіях можуть розслідуватись за принципом злочинів минулих років, виходячи з подібної слідової картини, але процес встановлення істини ускладнюється вчиненням злочину громадянином іншої держави, смертю винної особи внаслідок військових дій, смертю жертви і відсутністю будь-яких доказів, що свідчили б про причетність до скоєння злочину конкретної особи – із часом слідова картина може бути зруйнована повністю. Залишаються лише показання потерпілої особи і свідків, якщо такі мають місце, і призначення та проведення судових експертиз, частина з яких не буде містити доказової інформації.

При використанні лише свідчень, за відсутності інших джерел доказів, неможливо встановити особу, причетну до скоєння зґвалтування, і така ситуація пов'язується з недостатністю доказів. Але, враховуючи доказування геноциду у світовій практиці, використовуються лише показання потерпілої особи, інформація, отримана лише від потерпілих.

Із урахуванням досвіду розслідування зґвалтувань в інших країнах, варто застосувати його і при розслідуванні зґвалтувань на деокупованих територіях. З цією метою до відома практичних підрозділів доведено зміст Міжнародного протоколу із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті від 2017 року далі – Протокол). Протокол виділяє чотири основні групи доказів – свідчення свідків, документальні докази, електронні докази, фізичні (судово-медичні) докази (7, с. 143). Доказами може бути інформація, отримана із відкритих джерел. Особливий акцент зроблено на техніках проведення інтерв'ю. У міжнародному праві не береться до уваги сексуальна поведінка постраждалих до скоєння злочину, не вимагається підтвердження їх свідчень, а відсутність згоди виводиться з обставин окупації [8].

Під час допиту мають з'ясуватися такі обставини: дата, час і місце вчинення зґвалтування; обставини злочину; яким чином особа потрапила до гвалтівників; скільки часу добирались до місця; використання засобів впливу: словісних і фізичних; опис зовнішності та одягу злочинця; особливості мовлення; інформація про свідків; опис шкоди, що зазнала потерпіла особа [8, с. 148].

Під час допиту неповнолітніх і малолітніх осіб слід враховувати такі обставини. У віці від 16 до 18 років надає інформовану згоду для отримання від неї інформації, а згоду одного з батьків за необхідністю. У віці від 12 до 15 років один із батьків надає інформовану згоду, а дитина надає інформований дозвіл; у віці до 12 років дитина надає дозвіл, а один з батьків чи опікунів надає інформовану згоду [8, с. 245].

Щодо свідків Протокол рекомендує отримувати інформацію не тільки від рідних, близьких постраждалих, а й від осіб, які надавали правову або медичну допомогу, правоохоронців, лікарів, експертів.

Документи, що долучаються як докази зґвалтування, пов'язані із переміщенням військових частин, логістикою, списками ув'язнених і затриманих, оперативна інформація СБУ та військової розвідки. Деякі документи здобуваються переважно із відкритих джерел. До електронних доказів належать записи на мобільних телефонах, у мережі Інтернет, в соціальних мережах, на зйомних дисках, USB, жорстких дисках, камерах відеоспостереження тощо.

Також під час проведення розслідувань за фактами зґвалтувань доцільним є використання спеціальних знань. Виключається судово-медична експертиза речових доказів, тому що за час після скоєння злочину одяг міг не зберегти потрібних слідів, вони могли бути піддані пранню, враховуючі особливі обставини окупації та відновлення після неї. Але доречно призначати судово-медичну експертизу, яка може засвідчити шрами або інші сліди, загоєні рани, нанесення яких супроводжувало зґвалтування.

Зокрема, обов'язково мають бути призначені та проведені експертизи статевих станів. На розв'язання експерту ставляться питання не лише щодо наявних ушкоджень, а й щодо ознак, що можуть свідчити про сам факт зґвалтування [10, п. 1.3]. До того ж, огляд потерпілих і вилучення даних для лабораторних досліджень є обов'язковими. Проведення ж огляду потерпілої особи, на якій можуть зберегтися сліди сперми, волосся чи інших виділень підозрюваного може бути безрезультативним. Навіть за умови виявлення зразків сімєнної рідини може спостерігатись недостатня її кількість, азооспермія або олігоспермія, що ускладнюють сам процес дослідження [11].

Окрім цього, відповідно до указу 09.03.2022 № 177/450/46 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами Прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України,» огляд трупа проводиться лише за відсутності загроз життю особи, яка цей огляд здійснює, а сам огляд замінює в деяких випадках проведення розтину із встановлення причин смерті, що є недопустимим. Так, наприклад, за умовних ознак вогнепальної, опікової, вибухової, хімічної, радіаційної та іншої травми, як результат бойових дій, видається лікарське свідоцтво про смерть на підставі зовнішнього огляду [11]. Але причина смерті може бути пов'язана чи не пов'язана також із діями статевого характеру, якщо такі дії щодо померлої особи мали місце. У випадку, якщо розтин проводиться не буде, ці дії залишаться не лише не зафіксованими, але й узагалі не виявленими. Тому вважаємо, що дослідження виявлених трупів на деокупованих територіях має бути повним і містити обов'язкові результати розтину, а не лише опис зовнішнього огляду.

У світовій практиці під час розслідування з виявленням кісткових залишків призначається і проводиться антропологічна експертиза, яка об'єднує фізичну антропологію, остеологію та судову медицину. Методи антропології застосовуються до вивчення кісткових залишків людини, з метою встановлення причин і обставин смерті в процесі відкриття масових поховань [12, с. 104]. Антропологічна експертиза проводиться у доповнення до аналізу ДНК із метою визначення чіткої події, що передувала настанню смерті. На нашу думку, такими подіями можуть бути і статеві злочини. Антропологічній експертизі передують огляд, ексгумація, експертиза ДНК. До проведення ексгумації додається комплексний підхід, аналіз не характерних виявлених ознак, якими можуть бути описані прижиттєві (до настання події) травми, а також аналіз показань свідків та матеріалів справи. До антропологічних досліджень можливе долучення психологів та істориків з метою складання найбільш чіткої картини обставин, які передували загибелі.

Цей напрямок судово-експертних досліджень має розвиватися і в нашій країні, адже його актуальність полягає не лише у деталізації обставин смерті, передуючих смерті подій, а й те, що за допомогою антропологічних експертиз можливою є ідентифікація померлої особи, яка вважається невпізнаною, без вісті зниклою, у випадку, якщо ДНК експертиза не є результативною.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Окреслюючи проблеми, що виникають під час розслідування згвалтувань на деокупованих територіях, слід охарактеризувати згвалтування як окремий злочин, і як складову міжнародних злочинів (геноциду, агресії тощо). Розслідування згвалтувань ускладнюється відсутністю розмежування в деяких випадках між названими категоріями злочинів, а також відсутністю чітко визначених законодавчо суб'єктів розслідування. Вибір суб'єктів розслідування на користь політичних утворень, що не орієнтуються в проблемах розслідування в цілому, не дозволяє продуктивно реалізовувати функції правосуддя. Розслідуванням досліджуваної категорії злочинів повинні займатися лише спеціалісти із досвідом роботи у цій сфері.

Окрім цього, не зважаючи на те, що згвалтування, виявлені на деокупованих територіях, зважаючи на слідову картину, мають ознаки злочинів минулих років, підхід до розслідування має бути переглянуто, і перевагу надано непрямым доказам.

Отже, зважаючи на світовий досвід, методики розслідування мають поповнюватися новими видами використання спеціальних знань, серед яких особливий інтерес представляє антропологічна експертиза, завданням якої є не лише ідентифікація, а й відповіді на діагностичні та ситуативні запитання.

Список використаних джерел

1. Стешенко А. Голова ТСК Марина Бардіна: «Окупантів за сексуальне насильство має чекати найвища міра покарання». *LB.ua*. URL : https://lb.ua/news/2022/10/04/531382_golova_tsk_marina_bardina.html.
2. Про утворення тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів сексуального насильства, вчинених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України : Постанова Верховної Ради України від 20.09.2022 № 2602-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2602-20#Text>.
3. Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні слідчі комісії Верховної Ради України : Закон України від 10.09.2009. URL :

<https://ips.ligazakon.net/document/T090890?an=290>.

4. Алексеев О. О. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посібник. 2-е вид. перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 320 с.

5. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Теоретичні та практичні основи криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / НАВС. Київ, 2022. 713 с.

6. Симоненко Н. О. Розслідування зґвалтувань минулих років : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / НАВС. Київ, 2018. 285 с.

7. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті від 2017 року. URL : https://womenua.today/UWC-library/unwomen/37-International_Protocol_2017_2nd_Edition_UKR.pdf.

8. Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії. Правила процедур та доказів. Правило 96. Редакція 49. Початково прийняті 11 лютого 1994, редакція від 22.05.2013.

9. Про затвердження Правил проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи : наказ М-ва юстиції України від 26.07.1995 № 253/789. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-95#Text>.

10. Мошонська Д. В. Сучасні можливості судової біології під час дослідження змішаних слідів та слідів сперми. ЛОГОΣ. ONLINE (2020). URL : <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.14.06.html>.

11. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : наказ МВС України, МОЗ України, Офісу ГПУ від 09.03.2022 № 177/450/46. URL : <https://xn--80aagahqwiyibe8an.com/download/nakaz-vid-09032022-177-450-pro-zatverdjenya-2022-96408.html>.

12. Roxana Ferlini. Forensic anthropology in crisis settings: a required component of investigation in the world's trouble spot. *Human Remains and Violence* 3/2 (2017), 98–116. P. 98-116. URL : https://www.researchgate.net/publication/320828753_Forensic_anthropology_in_crisis_settings_a_required_compoment_of_investigation_in_the_worlds_trouble_spots.

Надійшла до редакції 09.12.2022

References

1. Steshenko, A. Holova TSK Maryna Bardina: «Okupantiv za seksual'ne nasyt'stvo maye chekaty navyvshcha mira pokarannya» [Head of TCI Maryna Bardina: "The capital punishment should await the occupiers for sexual violence"]. *LB. ua*. URL : https://lb.ua/news/2022/10/04/531382_golova_tsk_marina_bardina.html. [in Ukr.].

2. Pro utvorennya tymchasovoyi slidchoyi komisiyi Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z pytan' rozsliduvannya faktiv seksual'noho nasyt'stva, vchynenykh vnaslidok zbroynoyi ahresiyi Rosiys'koyi Federatsiyi proty Ukrayiny [On the establishment of a temporary investigative commission of the Verkhovna Rada of Ukraine to investigate facts of sexual violence committed as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine] : Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 20.09.2022 № 2602-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2602-20#Text>. [in Ukr.].

3. Pro tymchasovi slidchi komisiyi, spetsial'nu tymchasovu slidchu komisiyu i tymchasovi spetsial'ni slidchi komisiyi Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [On temporary investigative commissions, special temporary investigative commissions and temporary special investigative commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine] : Zakon Ukrayiny vid 10.09.2009. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/T090890?an=290>. [in Ukr.].

4. Alyeksyeyev, O. O. (2018) Rozsliduvannya okremykh vydiv zlochyniv [On temporary investigative commissions, special temporary investigative commissions and temporary special investigative commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine] : navch. posibnyk. 2-e vyd. pererob. ta dop. Kyiv : Tsentr uchbovyyi literatury, 320 p. [in Ukr.].

5. Nikitina-Dudikova, H. Yu. (2022) Teoretychni ta praktychni osnovy kryminalistychnoyi metodyky rozsliduvannya kryminal'nykh pravoporushen' proty statevyyi svobody ta statevyyi nedotorkanosti ditey [Theoretical and practical foundations of forensic methods of investigation of criminal offenses against sexual freedom and sexual inviolability of children] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / NAVS. Kyiv, 713 p. [in Ukr.].

6. Symonenko, N. O. (2018) Rozsliduvannya zgvaltuvan' mynulykh rokov [Investigation of past years rapes] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / NAVS. Kyiv, 285 p. [in Ukr.].

7. Mizhnarodnyy protokol iz dokumentuvannya ta rozsliduvannya seksual'noho nasyt'stva v konflikti vid 2017 roku [International Protocol on Documenting and Investigating Sexual Violence in Conflict of 2017]. URL : https://womenua.today/UWC-library/unwomen/37-International_Protocol_2017_2nd_Edition_UKR.pdf. [in Ukr.].

8. Mizhnarodnyy trybunal shchodo kolyshn'oyi Yuhoslaviyi. Pravyly protsedur ta dokaziv [The International Tribunal for the former Yugoslavia. Rules of procedure and evidence]. Pravylo 96. Redaktsiya 49. Pochatkovo pryynyati 11 lyutoho 1994, redaktsiya vid 22.05.2013. [in Ukr.].

9. Pro zatverdzhennya Pravyly provedennya sudovo-medychnykh ekspertyz (obstezhen') z

pryvodu statevykh staniv v byuro sudovo-medychnoyi ekspertyzy [On the approval of the Rules for conducting forensic medical examinations regarding sexual conditions in the bureau of forensic medical examination] : nakaz M-va yustytsiyi Ukrainy vid 26.07.1995 № 253/789. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-95#Text>. [in Ukr.].

10. Moshons'ka D. V. Suchasni mozhyvosti sudovoyi biolohiyi pid chas doslidzhennya zmishanykh slidiv ta slidiv spermy [Modern possibilities of forensic biology during the study of mixed traces and sperm traces]. LÓHOS. ONLINE (2020). URL : <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.14.06.html>. [in Ukr.].

11. Pro zatverdzhennya Poryadku vzayemodiyi mizh orhanamy ta pidrozdilamy Natsional'noyi politysiyi Ukrainy, zakladamy okhorony zdorov'ya ta orhanamy prokuratury Ukrainy pry vstanovlenni faktu smerti lyudyny pid chas voyennoho stanu na terytoriyi Ukrainy [On the approval of the Procedure for interaction between the bodies and units of the National Police of Ukraine, health care institutions and the bodies of the Prosecutor's Office of Ukraine when establishing the fact of the death of a person during martial law on the territory of Ukraine] : nakaz MVS Ukrainy, MOZ Ukrainy, Ofisu HPU vid 09.03.2022 № 177/450/46. URL : <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/download/nakaz-vid-09032022-177-450-pro-zatverdzhennya-2022-96408.html>. [in Ukr.].

12. Roxana Ferlini. Forensic anthropology in crisis settings: a required component of investigation in the world's trouble spot. *Human Remains and Violence* 3/2 (2017), 98–116. R. 98-116. URL : https://www.researchgate.net/publication/320828753_Forensic_anthropology_in_crisis_settings_a_required_component_of_investigation_in_the_world's_trouble_spots.

ABSTRACT

Assol Shulzhenko. Problems of investigating rapes in deoccupied territories. The article provides an analysis of the main problems related to the investigation of rapes in the de-occupied territories of Ukraine. Among the problems identified by the author is the multiplicity of subjects of the investigation, among which there is no distribution of powers and coordination of actions. Also, one of the problems that the author drew attention to is the specific method of proof, which is compared with the investigation of crimes of the past years. The peculiarity of the investigation of rapes in the de-occupied territories is the superiority of indirect evidence, which is caused by the absence of a trace picture. It is proposed to use foreign experience, as well as to introduce the conduct of anthropological examination as a comprehensive examination, supplementing other studies.

One of the problems associated with the investigation of rapes, the author calls the multiplicity of the subjects of the investigation. In this regard, there is a lack of coordinated activity between the groups, a lack of a regulatory framework for delimiting the powers of each of the groups, a lack of a system of interaction between groups of investigation subjects, and a mixed jurisdiction, that is, rape is investigated as a violation of both domestic and international legislation.

Rapes in the liberated territories can be investigated according to the principle of crimes of past years, based on a similar trace picture. But there are certain differences: the process of establishing the truth is complicated by the commission of crimes by a citizen of another state, the death of such a person as a result of military operations, the death of the victim, and the absence of any evidence that would testify to the involvement of a specific person in the commission of a crime.

The author indicated that the places where the rapes were committed are mostly the places of residence of the victims near the places of temporary deployment of Russian troops. Also, such places are places of forced illegal detention: basements, office premises, apartments, private houses. Such places can be points organization places or filtering places.

Keywords: *liberated territories, evidence, proving, rape, trace picture, prosecution, forensic examinations.*